

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia de Cultura 12(2) 2020

ISSN 2083-7275

DOI 10.24917/20837275.12.2.9

Małgorzata Brzezińska

Uniwersytet Gdański

ORCID 0000-0002-2505-043X

Historia pierwszej na świecie prywatyzacji publicznej telewizji – pierwszego kanału telewizyjnego TF1 we Francji¹

Przedstawiona praca jest wynikiem badań prowadzonych w INA Institut National de l'Audiovisuel w Paryżu² oraz w BNF Bibliothèque Nationale de France w Paryżu³ w ramach stypendium naukowego dla doktorantów fundacji Œuvre de Saint-Casimir w Paryżu. INA gromadzi materiały dotyczące twórczości audiowizualnej nie tylko takie jak literatura tematu i artykuły prasowe, ale także wszystkie uniwersyteckie prace naukowe z dziedziny audiowizualnej. Wspecjalizowani archiwiści tworzą zbiory tematyczne dotyczące ważniejszych wydarzeń. W archiwach przechowywane są materiały wykorzystywane do produkcji programów publicystycznych, w których znajdują się między innymi informacje dotyczące danego odcinka programu, listy zaproszonych gości, informacje o gościach, materiały prasowe dotyczące tematu programu, materiały powstałe po emisji programu, na przykład artykuły prasowe, a także listy od widzów. Ponadto można obejrzeć i wysłuchać wszystkich audycji i programów. W archiwum znajduje się również pełna dokumentacja dotycząca prywatyzacji TF1 na każdym etapie: oryginalne teczki kandydatów do zakupu TF1 zawierające składane oferty, sprawozdania finansowe, notatki z przesłuchania kandydatów, porównanie kandydatów itd.

W artykule zostanie przedstawiona historia prywatyzacji pierwszego kanału telewizyjnego we Francji TF1, będącej jednocześnie pierwszą prywatyzacją publicznego kanału telewizyjnego na świecie. Artykuł odpowie na pytania: jak doszło do prywatyzacji, od kiedy ją planowano, komu na tym zależało, na jakiej podstawie ustalono, że będzie to kanał TF1, kto był zainteresowany zakupem, w jaki sposób dokonano wyboru kandydatów. Jaka była cena i w jaki sposób ją ustalono, jak zareagowali na prywatyzację pracownicy, dziennikarze, politycy, mieszkańcy, widzowie.

¹ Wszystkie tłumaczenia są w przekładzie autorki artykułu; nazwy własne instytucji są wyjaśniane tylko w celu zrozumienia ich rodzaju, funkcji lub charakteru.

² INA Institut National de l'Audiovisuel w Paryżu – narodowy instytut audiowizualny zajmujący się między innymi archiwizacją i badaniem twórczości audiowizualnej.

³ BNF Bibliothèque Nationale de France w Paryżu – francuska biblioteka narodowa.

Monopol państwa w dziedzinie transmisji

Cechą charakterystyczną francuskiego monopolu państwa w dziedzinie szeroko rozumianej transmisji (monopol emisji, programowy, produkcji) była zmienność. Śledząc historię radia i telewizji, można odnieść wrażenie, że rządzący sami nie wiedzieli, czy państwo powinno zachować monopol czy też nie. Zdawać by się mogło, że politycy podejmowali decyzje w tej dziedzinie w zależności od „potrzeby chwili”, a nie konsekwentnie kierując się przekonaniem. Przeciwnicy prywatyzacji po latach okazywali się jej zagorzałymi zwolennikami i na odwrót.

W roku 1926, w momencie pojawienia się telewizji we Francji, państwo posiadało całkowity monopol w zakresie nadawania radiowego i telegraficznego, istniała jednak możliwość udzielania koncesji prywatnym rozgłośniom radiowym, dlatego już w czasie wojny współistniały radio prywatne i państwowe (loi du 23 juin 1923). W roku 1941 rząd zdefiniował przedmiot i zakres działania La Radiodiffusion française nationale⁴ i potwierdził monopol państwa w zakresie transmisji obrazu i dźwięku oraz możliwość udzielania koncesji prywatnym rozgłośniom (loi du 1 octobre 1941). Kilka lat później rządzący zdecydowali się odzyskać całkowity monopol, odbierając koncesje prywatnym stacjom radiowym. Pretekstem do odzyskania monopolu było rzekome zakłócanie przez te rozgłośnie strategicznych wojskowych fal radiowych (ordonnance du 9 août 1944). W 1982 roku wraz z częściowym zniesieniem monopolu państwa (zachowano monopol w dziedzinie nadawania) pojawiła się możliwość tworzenia prywatnych stacji telewizyjnych i radiowych (loi du 29 juillet 1982). W krótkim czasie powstało tysiąc prywatnych rozgłośni radiowych, a pierwsza prywatna telewizja CANAL+ została założona w 1984 roku.

Prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych

W latach osiemdziesiątych we Francji rozpoczęto prywatyzację przedsiębiorstw państwowych. Była to przemyślana polityka zakrojona na szeroką skalę, mająca na celu przejście od socjalizmu do liberalizmu. Na początku chodziło jedynie o ograniczenie roli państwa w ekonomii i walkę z bezrobociem. Ustalwszy priorytet ekonomii poprzez otwarcie rynku na kapitał prywatny, dano przedsiębiorcom prywatnym większą wolność w poszukiwaniu kapitału i w polityce rozwojowej. Jednocześnie chodziło o to, aby uniezależnić państwo od wyników przedsiębiorstw oraz zdjąć z niego odpowiedzialność jako jedyne akcjonariusza w tych przedsiębiorstwach. Tak jak rewolucja zwiększyła liczbę posiadaczy ziemskich – tak prywatyzacja mogłaby uczynić z wielu Francuzów posiadaczy akcji. Pomimo sprzeciwu ówczesnego prezydenta François Mitteranda w roku 1986 zgodnie z przyjętą ustawą wskazującą listę 65 przedsiębiorstw państwowych do sprywatyzowania w ciągu pięciu lat minister ekonomii rozpoczął prywatyzację przedsiębiorstw państwowych (loi du 2 juillet 1986). Powstało specjalne ministerstwo prywatyzacji, a tę rozpoczęto, wyznaczając trzy przedsiębiorstwa z listy do sprywatyzowania w pierwszej kolejności. Ustalono ich cenę oraz grupy akcjonariuszy mające sprawować „kontrolę”

⁴ La Radiodiffusion française nationale – przedsiębiorstwo publiczne odpowiedzialne za audiowizualny serwis publiczny.

nad przejmowanymi przedsiębiorstwami, co spotkało się z krytyką opozycji widzącej w tym szansę do umieszczenia w tych przedsiębiorstwach swoich protegowanych. Wbrew obawom prywatyzacja okazała się dużym sukcesem, Francuzi bardzo chętnie kupowali akcje i zdawali się odnajdywać w świecie giełdy. Dlatego prywatyzacja kolejnych przedsiębiorstw z listy nie wzbudziła już takich emocji.

Prywatyzacja telewizji publicznej

W związku z prowadzoną polityką prywatyzacyjną spekulacje dotyczące sprywatyzowania państwowej telewizji pojawiały się od kilku lat. Publiczne debaty dotyczące prywatyzacji telewizji publicznej zaczęły się w momencie, kiedy zaczęto nieoficjalnie mówić o planie sprywatyzowania któregoś z publicznych kanałów.

Prywatyzacja telewizji wcale jednak nie była nowym pomysłem. Po pierwsze, pomysł prywatnej telewizji był tak stary jak sama telewizja, a powodem tego, że żadna prywatna telewizja do tej pory nie powstała, były ogromne koszty infrastruktury niezbędnej do jej stworzenia. Po drugie, już w latach siedemdziesiątych trwały zaawansowane prace nad sprywatyzowaniem telewizji, a co może wydać się interesujące – wielkim przeciwnikiem prywatyzacji była wówczas prawica, ta sama, która kilka lat później ją sprywatyzowała. Ówczesny prezydent Valéry Giscard d'Estaing niejasno przedstawił swoje stanowisko, tłumacząc, że do prywatyzacji nie doszło, ponieważ wszyscy byli przeciwko: opinia publiczna w sondażach, prasa przerażona wizją utraty wpływów z reklam, nawet większość parlamentarna była podzielona. Jednak według najbliższych współpracowników zachowawczy prezydent był gotów na każde rozwiązanie. Tak więc prywatyzacja nie miała miejsca, a zdecydowano się na gruntowną reformę w dziedzinie audiowizualnej.

Tuż przed wielkimi zmianami francuska telewizja publiczna miała podobny model do polskiego: trzy programy: program pierwszy TF1 (La UNE) (najstarszy, najpopularniejszy, opiniotwórczy i odbierany na terytorium całej Francji), drugi A2 i trzeci regionalny FR3. Ponadto istniały kanały rozrywkowe kanał piąty TV5 i szósty M6 (mniej więcej w tym samym czasie ogłoszono konkurs na koncesję dla tych dwóch stacji). Od dwóch lat istniał także od początku prywatny CANAL+.

W roku 1986 wybory wygrała prawica i ministrem komunikacji został François Léotard, który 16 marca ogłosił poważne zmiany w kwestiach audiowizualnych, między innymi zapowiedź prywatyzacji jednego z kanałów publicznej telewizji, sugerując, że najprawdopodobniej będzie to program drugi A2. Kilka miesięcy później, 14 maja ku ogromnemu zaskoczeniu ogłosił, że kanałem, który zostanie sprywatyzowany, będzie TF1, natomiast A2 pozostanie kanałem publicznym.

Sam fakt sprywatyzowania państwowej telewizji wzbudzał wiele emocji, nie mniej ta kontrowersyjna decyzja wzbudziła falę protestów szczególnie wśród wszystkich pracowników TF1, którzy o decyzji dowiedzieli się z... telewizji. Ponieważ kanał miał być sprywatyzowany wraz z całą infrastrukturą, pracownicy czuli się potraktowani przedmiotowo. Niezadowolenie i próba walki z tą decyzją przybierały różne formy, pracownicy TF1 spontanicznie oklejali się kartkami z napisem: „na sprzedaż razem z meblami”. Zawiązały się rozmaite komitety obrony

telewizji w różnych środowiskach. Powstało stowarzyszenie *La télé est à vous*⁵, zbierające podpisy w obronie telewizji. W różnych czasopismach zamieszczane były „karty sprzeciwu”, które należało wypełnić i wysłać pocztą, w ten sposób dołączając do protestu. Ponadto do stowarzyszenia przychodziły listy poparcia, stowarzyszenie organizowało manifestacje publiczne w obronie telewizji, w tym największe na placu Republiki w Paryżu. 21.05.1986 roku zorganizowano pierwsze strajki protestacyjne pracowników publicznych serwisów audiowizualnych. Pracownicy stacji ogłosili, że zamierzają wspólnie wykupić TF1. Projekt ten jednak upadł w chwili podania przez rząd do publicznej wiadomości ceny, jaką ustalono za sprzedaż TF1.

Debata publiczna pełną siłą wybuchła więc dopiero w momencie potwierdzenia pomysłu prywatyzacji, a swój szczyt osiągnęła w chwili ogłoszenia, który z kanałów ma zostać sprywatyzowany. Do momentu ogłoszenia, że będzie to TF1, tylko spekulowano – podejrzewano, że będzie to mniej popularny kanał A2 lub M6, jednak ogłoszenie, że będzie to najstarszy, najpopularniejszy i docierający do największej liczby Francuzów kanał TF1 wzbudziło spore zdziwienie, niedowierzenie oraz liczne protesty. Telewidzowie i dziennikarze podzielili się na popierających ten projekt i tych, którzy byli mu przeciwni. Należy zaznaczyć, że wśród przeciwników prywatyzacji TF1 byli zwolennicy samej prywatyzacji, jednak nie kanału pierwszego. Wśród zwolenników prywatyzacji również można było wyróżnić ogólnie popierających prywatyzację telewizji, jednak niekoniecznie TF1. Każdy z kanałów telewizyjnych prowadzących popularne we Francji programy publicystyczne z udziałem zaproszonych gości organizował debaty dotyczące prywatyzacji. Wśród gości zapraszani byli politycy, dziennikarze prasowi, telewizyjni, radiowi, prawnicy oraz naukowcy teoretycy, a także politycy. Niestety często osoby, które odgrywały w danym momencie istotną rolę w danej dziedzinie, nie przyjmowały zaproszeń do programów – lub przyjmowały je, a w ostatnim momencie odwoływały swoją obecność, nierzadko bez podawania przyczyny. Dodatkowo władze TF1 poprosiły, aby do programów nie zapraszano żadnych pracowników telewizji publicznej. W związku z powyższym oglądając programy, można było odnosić wrażenie, że prowadzący są stronniczy, skoro zapraszają do dyskusji tylko jedną ze stron, podczas gdy w rzeczywistości zwolennicy prywatyzacji nie przyjmowali lub nie mogli przyjmować zaproszeń.

Jedną z popularniejszych debat publicznych poprowadził 7.06.1986 roku wzbudzający wiele kontrowersji dziennikarz Michel Polac w programie *Droit de réponse*⁶, emitowanym w TF1. Rozmawiał on o aspektach prywatyzacji z zaproszonymi gośćmi, wśród których byli dziennikarze, politycy, a jednocześnie podczas programu łączył się z organizatorami wspomnianej manifestacji w obronie telewizji trwającej na placu Republiki. Dziennikarz podkreślił, że do programu zaprasza zarówno przeciwników, jak i zwolenników prywatyzacji, jednakże ci drudzy niezwy-

⁵ *La télé est à vous* – telewizja należy do was.

⁶ *Droit de réponse* – prawo do odpowiedzi, program który stworzył i prowadził Michel Polac. Prowadzony na żywo miał charakter spotkania, podczas którego zaproszeni goście dyskutowali na zadany wcześniej przez dziennikarza temat. W programie często ujawniano „trupcy w szafie”, a ponieważ zapraszani byli nie tylko dziennikarze, politycy, ale też zwyczajni ludzie, to właśnie urzekło Francuzów i program cieszył się bardzo wysoką oglądalnością.

kle rzadko odpowiadają na zaproszenia, a także często w ostatniej chwili zmieniają zdanie i odwołują swoją wcześniej potwierdzoną obecność. Aby uwiarygodnić swoje słowa, przeczytał kilka telegramów gości, którzy zmienili zdanie w ostatniej chwili – na przykład Gérard Stuffel napisał, że zgadza się na wzięcie udziału w debacie dotyczącej prywatyzacji, ale nie zgadza się na udział w spotkaniu „lewicowców”. Zaproszenia do programu nie przyjęli także szef TF1 Erve Debourge, Alain D’Enver. Jean-François Khan mówił między innymi o tym, że jest zwolennikiem prywatnej telewizji, ale nie popiera burzenia czegoś, co już istnieje, zaznaczył, że od dziesięciu lat walczy o wolną telewizję bez monopolu państwa. Nie ma nic przeciwko powstawaniu telewizji prywatnych, ale telewizja publiczna powinna taką pozostać. Ponadto zauważył, że obecnie telewizję chcą sprywatyzować ci, którzy kilka lat temu byli przeciwko prywatyzacji⁷. Spośród zwolenników prywatyzacji wypowiadał się na przykład Patric Poivre d’Arvor, dziennikarz A2, który twierdził, że pracownicy jego stacji żałują, iż to nie A2 zostanie sprywatyzowana, ponieważ w prywatyzacji widzą szansę na większy rozwój. Mówił również, że nie tylko dziennikarze, ale i telewidzowie są za prywatyzacją i na dowód przytoczył dane z programu *L’heure de vérité*⁸ w A2, podczas którego telewidzowie po wysłuchaniu argumentów za prywatyzacją w 45 procentach zmienili zdanie. Inny dziennikarz zauważył, że była to manipulacja ze strony prowadzących program, ponieważ telewidzów biorących udział w badaniu poprzez Minitel⁹ było tylko 225, z czego 27 osób zmieniło zdanie. Po programie na adres telewizji przyszło wiele listów z kraju oraz z zagranicy, niewiele jednak popierających prywatyzację, natomiast bardzo dużo było listów krytykujących ten pomysł. Wśród nich znalazły się długie listy od środowisk uniwersyteckich, ekspertów, prawników, dziennikarzy wyjaśniających, dlaczego prywatyzacja nie powinna mieć miejsca. Były również krótkie słowa otuchy, wyrazy sympatii przesyłane na kartkach pocztowych, obrazki, komiksy przedstawiające aktualną sytuację w telewizji.

Najczęściej powtarzаныmi argumentami za prywatyzacją były: konieczność powstania prywatnej i niezależnej od państwa telewizji pozbawionej propagandy państwowej, w której widziano większą szansę na rozwój, większe inwestycje; Francja jako „więzień” serwisu publicznego pozostaje w tyle w stosunku do innych zachodnich państw; telewizja publiczna zostanie i tak porzucona zarówno przez widzów, jak i pracowników w związku z powstającymi i rozwijającymi się telewizjami prywatnymi; minister zapewniał, że od sprywatyzowanej telewizji będzie się wymagało realizacji nałożonych obowiązków; obietnica wycofania reklam z innych programów telewizji publicznej w związku z tym, że telewizja prywatna będzie ich nadawała znacznie więcej.

⁷ To Jacques Chirac i jego rząd postanowili ostatecznie odrzucić projekt prywatyzacji telewizji w latach siedemdziesiątych i dać telewizji publicznej szansę, przeprowadzając głęboką reformę audiowizualną.

⁸ *L’heure de vérité* – godzina prawdy.

⁹ Minitel – system wideotekstowy działający w trybie online i dostępny za pośrednictwem linii telefonicznych, wprowadzony we Francji w 1982 roku przez France Télécom oraz La Poste. Minitel uznawany jest za najbardziej udaną usługę sieciową, jaka istniała na świecie przed rozpowszechnieniem się internetu.

Wśród najczęściej pojawiających się argumentów przeciwko prywatyzacji były takie, że: nie należy prywatyzować najpopularniejszego, najstarszego, docierającego na terytorium całej Francji programu; z TF1 widzowie są najbardziej związani, czują, że jest to ich telewizja; Francuzi nie rozumieją, jakim prawem ktoś może kupić coś co jest traktowane jako: „dobro wspólne” „dobro narodowe” „własność wszystkich Francuzów”; zarzucano ministrowi podawanie nieprawdziwych informacji i celowe wprowadzanie obywateli w błąd; podawanie nieprawidłowych informacji dotyczących monopolu produkcji i programów; sprywatyzowanie państwowej telewizji sprawi, że Francja stanie się światowym wyjątkiem – niestety niechlubnym – w czasie kiedy nawet Margaret Thatcher nie odważyła się ruszyć telewizji publicznej; francuska telewizja znajduje się w bardzo zrównoważonym momencie z trzema kanałami publicznymi i trzema prywatnymi; jeżeli uważa się, że telewizja publiczna musi iść na wojnę z telewizją prywatną, to jest to wojna bardzo spóźniona; telewizja prywatna na pewno nie będzie produkowała francuskich wartościowych programów, seriali z uwagi na wysokie koszty, a co za tym idzie – widzowie zostaną zalani obcymi produkcjami o niskiej wartości, ponieważ telewizją prywatną kierują inne przesłanki niż publiczną, na przykład ważniejszy od rozwoju kultury jest zysk; przykładem na to, że sprywatyzowana telewizja nie będzie realizowała powierzonej jej misji, mogą być prywatne rozgłośnie radiowe, które zupełnie nie wywiązują się z zadeklarowanych obietnic i nie wypełniają nałożonych na nie obowiązków; praktyka pokazała, że nie da się wyegzekwować zadeklarowanych przez nadawców telewizyjnych obietnic i nałożonych na nich obowiązków. W związku z tym, że telewizja była finansowana głównie z reklam, zadawano pytanie, jak miałyby wyglądać w przyszłości finansowanie publicznej telewizji całkowicie pozbawionej tego źródła. Ponadto zastanawiano się, jak będzie wyglądała zalana reklamami telewizja prywatna; twierdzono, że zostanie zdeorganizowana praca wszystkich organów powstałych po reformie audiowizualnej w 1974 roku na poziomie organizacyjnym, prawnym i finansowym; nie istnieje ani jeden obiektywny i racjonalny argument techniczny przemawiający za prywatyzacją publicznej telewizji, przedstawione argumenty są czysto ideologiczne i polityczne, w żadnym razie nie są przekonujące; realizacja tego projektu wbrew sondażom, w których większość obywateli sprzeciwia się tej decyzji, jest „ślepą realizacją planów wyborczych”; sam minister podkreśla, że telewizja nie jest zwyczajnym przedsiębiorstwem, lecz dobrem publicznym i oddanie jej w prywatne ręce wbrew woli budujących i jednocześnie finansujących tę telewizję przez lata Francuzów będzie naruszeniem demokracji i odebraniem im ich własności; należy chronić demokrację i kulturę.

Przebieg prywatyzacji

Trwająca polemika tym razem nie przerwała jednak prac rządu prowadzących do ostatecznej prywatyzacji TF1. Ekspertyza przeprowadzona przez rząd we wrześniu 1986 roku ustaliła wartość TF1 na 4,5 miliarda franków. Zgodnie z ustawą z 1986 roku cesja kapitału miała odbyć się w sposób następujący: w połowie na rzecz nabywcy (który będzie zobligowany do zapłaty 75 procent ceny wartości

kanalu, to jest 3 miliardów franków, aby w zamian otrzymać 50 procent kapitału), 40 procent miało zostać wprowadzone na giełdę, 10 procent miało przypaść pracownikom. Autoryzacja przewidziana została na okres 10 lat (loi du 30 septembre 1986). Tuż przed prywatyzacją program TF1 miał przejść przez kilkumiesięczny okres bez żadnych dotacji i finansowania ze strony państwa, a jedynymi wpływami miały być te z reklam.

Do momentu ogłoszenia ceny, jaką trzeba będzie zapłacić, wiele środowisk deklaroowało chęć zakupu TF1, w tym na przykład wspomniani dziennikarze pracujący w stacji. Po ogłoszeniu ceny niemalże wszyscy musieli zrezygnować i nie pozostał żaden kandydat, który byłby w stanie samodzielnie zakupić TF1. Dlatego zainteresowani zakupem kandydaci tworzyli konsorcja.

7.02.1987 roku CNCL La Commission nationale de la communication et des libertés¹⁰ oficjalnie ogłosiła przetarg na zakup TF1. Zgłosili się kandydaci i po wstępnej selekcji 9.02.1987 roku CNCL oznajmiła, że spełniających warunki do wzięcia udziału w przetargu jest jedynie dwóch. Pierwszy to Hachette – konsorcjum z Havas; w momencie kiedy zadeklarowało chęć zakupu, natychmiast stało się „czarnym koniem” przetargu jako obecny od ponad stu lat na rynku medialnym kandydat. Co ciekawe, drugim kandydatem był Francis Bouygues, nazywany *roi du beton*¹¹ – konsorcjum z grupą Maxwell, Editions mondiles, grupą Tapie, z gazetą Le Point, GMF oraz kilkoma bankami, związane z branżą budowlaną i niemające żadnego związku z branżą medialną. Był to niemniej słynny we Francji wykonawca wielu kontrowersyjnych, ale również kluczowych i powszechnie znanych francuskich przedsięwzięć budowlanych, takich jak Grand Arche de la Défense, Parc du Prince, Musée d’Orsay, Eurotunel, most na wyspę Ré¹². Już w czerwcu 1986 roku deklaroował on chęć zainwestowania 500 milionów franków w zakup TF1.

Po ogłoszeniu wyników wstępnej selekcji miała miejsce dość burzliwa medialna polemika pomiędzy kandydatami, wzajemne oskarżenia łącznie ze składaniem oficjalnych skarg mających na celu wyeliminowanie kontrkandydata. Żaden z kandydatów nie został jednak zdyskwalifikowany i na 4.04.1987 roku CNCL ogłosiła publiczne przesłuchanie kandydatów w siedzibie CNCL, transmitowane na żywo w TF1.

CNCL podkreśliła, że przesłuchania nie będą takie same, ponieważ dla każdego z kandydatów przygotowane zostały inne pytania związane ze złożonymi do

¹⁰ CNCL La Commission nationale de la communication et des libertés – narodowa komisja komunikacji i wolności. Był to nowy organ powstały po reformie audiowizualnej we wrześniu 1986 roku. Komisja składała się z 13 członków wyspecjalizowanych w różnych dziedzinach. Wybór członków wzbudzał wiele kontrowersji, zostali oni nominowani tuż przed prywatyzacją, która była ich pierwszym zadaniem.

¹¹ *Roi du beton* – król betonu.

¹² Grand Arche de la Défense – łuk w dzielnicy la Défense, Parc du Prince – stadion narodowy, Musée d’Orsay – obecnie najpopularniejsze po Luwrze muzeum w Paryżu, przebudowane z nieczynnego dworca kolejowego, Eurotunel – tunel kolejowy pod kanałem La Manche; aktualną inwestycją był wzbudzający ogromne kontrowersje i protesty most na wyspę Ré – mieszkańcy sprzeciwiali się budowie mostu, chcieli pozostać na wyspie bez stałego połączenia z kontynentem. Można porównać to do aktualnej sprawy Mierzei Wiślanej w Polsce, gdzie mieszkańcy nie chcą, aby Mierzeja stała się wyspą.

przetargu ofertami. Kandydaci w ciągu trzech godzin mieli zaprezentować siebie oraz zespół, a także przedstawić program rozwoju, jaki przewidują dla TF1. Oba kandydatom CNCL zadała pytania dotyczące czasu reklamy, długości programów informacyjnych, produkcji francuskich związanych z misją telewizji publicznej. Po wspomnianej już gruntownej reformie przeprowadzonej po pierwszej nieudanej próbie prywatyzacji telewizji w 1974 roku zgodnie z prawem (loi du 7 août 1974) misja telewizji publicznej zakładała, że telewizja jako narodowy serwis publiczny transmisji telewizyjnej przyjmuje w ramach swoich kompetencji misję, by odpowiadać na potrzeby i aspiracje społeczeństwa w dziedzinie informacji, komunikacji, kultury, edukacji, rozrywki oraz całości wartości cywilizacyjnych. Mając za cel kierowanie się troską głównie o interesy ogólne, serwis publiczny powinien zapewniać równy dostęp do wyrażania myśli, poglądów, opinii i w tym celu regularnie udostępniać czas antenowy. Ponadto serwis publiczny ma brać udział w transmisji kultury francuskiej na świecie. Te obowiązki sprawiają, że musi czuwać nad jakością i rozpowszechniać język francuski.

Pierwszą przesłuchiwaną grupą była Hachette. Prezes firmy przedstawił zespół, do którego zaprosił liczne gwiazdy dziennikarstwa: dziennikarkę Christine Ockrent, dyrektora dziennika „Le Monde” i wiele innych gwiazd. Jako potencjalny właściciel przewidywał niezależność, pluralizm i umiędzynarodowienie kanału, a także zwiększenie liczby programów informacyjnych. Sześć minut reklam na godzinę, w tym cztery minuty reklam podczas nadawania filmów. Członkowie grupy bardzo rzeczowo odpowiadali na zadawane pytania, było widać doskonałe przygotowanie merytoryczne, jednak widoczny był również trudny do opanowania stres (np. prezes cały czas ocierał pot z czoła).

Drugą przesłuchiwaną grupą była Bouygues – w swoim zespole zaprezentowała on mniej gwiazd znanych z telewizji, jednak niewątpliwą osobowością był sam Francis Bouygues. Zaczął on prezentację zespołu od słów: jestem numerem 1 w swojej branży na świecie, kieruję grupą w stronę przyszłości – teraz jest nią komunikacja, ze mną TF1 stanie się potęgą, ja mam wizję, ale nie zrealizuję jej sam, powierzę ją specjalistom, mamy trzy ambicje: sprywatyzować TF1, nadać jej status międzynarodowy, promować twórczość francuską. To, że kanał nie należy do państwa, nie znaczy, że nie jest publiczny, to, że prezentuje zagraniczną twórczość, nie znaczy, że jest zły, jeśli jest ona dobra. Niewątpliwie charakter i osobowość Francisa Bouyguesa odegrały ogromną rolę, niemniej przemówienie sprawiło wrażenie wyreżyserowanego i przygotowanego przez zespół specjalistów z branży *public relations* wybiegających poza standardy z tamtych czasów. Grupa przedstawiła program nieco słabszy od Hachette, dodatkowo przewidywała więcej, bo aż dwanaście minut reklam na godzinę, a także to, czego do tej pory jeszcze nie było – przerwę reklamową podczas nadawania programów informacyjnych. Podobnie jak kontrkandydat przewidywała zwiększenie liczby programów informacyjnych. Zamierzała stworzyć telewizję całodobową, ponadto – choć mówiła co innego – sugerowała, że niekoniecznie będzie promować kulturę i język francuski w kwestiach produkcji nowych programów, gdyż seriale amerykańskie nie są złe, to kultura francuska musi się bronić. Stwierdzała także, że opóźnienie Francji w rozwoju telewizji nie jest związane z brakiem talentów, lecz z brakiem inwestycji. Zamierzała więc

zainwestować w rozwój TF1 tyle, ile jeszcze nikt nigdy nie zainwestował w rozwój telewizji i w ciągu dwóch lat podwoić budżet. To mogłoby się udać, tylko jeśli prywatyzacja przebiegnie pomyślnie w dwóch etapach: pierwszym z nich jest właściwy wybór odpowiedniego kandydata dokonany przez CNCL. Łatwo więc zauważyć, że w swojej prezentacji Bouygues odniosła się do misji telewizji publicznej, przedstawiając ją jako swoje główne cele.

Kilka godzin po przesłuchaniu kandydatów i tajnych obradach CNCL poinformowała o przyznaniu TF1 grupie Bouygues. Oficjalne ogłoszenie zwycięzcy miało miejsce 17.04.1987 roku. Grupa Bouygues wygrała ośmioma głosami. CNCL skomentowała swój wybór tak, że Francis Bouygues zaprezentował fantastyczną chęć wygranej, którą czuło się podczas każdego spotkania. Jak wspomina jeden z jego bliskich współpracowników, Bouygues był człowiekiem, który nie tylko planował, ale przede wszystkim realizował swoje plany. Pamięta także, że po otrzymaniu informacji o możliwości zakupu TF1 Bouygues przyszedł do niego i zapytał, czy słyszał o tym, że można kupić TF1. Stwierdził, że cena jest bardzo wysoka, ale w życiu pieniądze nie są najważniejsze, ważne są okazje, bo się nie powtarzają, a zakup telewizji jest niewątpliwie okazją. Pieniądze zawsze się znajdują, a okazja się nie powtórzy. I tę właśnie okazję Francis Bouygues doskonale wykorzystał. Na wieść o wygranej Bouygues pracownicy TF1 założyli w pracy kaski budowlane i przykleili sobie kartki z napisem: „Sprzedany razem z meblami”. Jednak nieodwracalna decyzja zapadła.

Z okazji wygranej zorganizowana została ogromna gala, na którą zaproszono 6 tysięcy gości. Triumf Francisca Bouyguesa, który mianował siebie szefem TF1, został zachwiany w momencie, kiedy dowiedział się on, że największe gwiazdy TF1 odchodzą do TV5, gdzie zaproponowano im pięciokrotnie wyższe stawki (koncesję na objęcie TV5 wygrała właśnie grupa Berlusconi-Hersant. Grupa Hersant kandydowała również do zakupu TF1, jednak nie spełniła wymogów). Z tym problemem TF1 poradziła sobie w krótkim czasie i niemalże wszyscy dziennikarze wrócili do stacji. Dodatkowo zatrudnione zostały gwiazdy telewizji, które występowały w grupie kontrkandydata do prywatyzacji, jak na przykład Christine Ockrent. Ponadto Francis Bouygues nagroził wszystkich opowiadających się za sprywatyzowaniem TF1, na przykład wspomnianego już Patrica Poivre d'Arvor, który w krótkim czasie został szefem głównego wydania programu informacyjnego. Jednocześnie karani byli dziennikarze i niewygodni pracownicy. Największą z afer związanych ze zwolnieniem dziennikarza była niewątpliwie ta dotycząca zwolnienia Michela Polaca. Polac jawnie wypowiadał się, że nie odpowiada mu to, iż jego program będzie teraz w „rękach kapitalistów”. Francis Bouygues zapytany w wywiadzie tuż po wygranej, czy zamierza zwolnić Michela Polaca, odpowiedział, że nie ma powodu. Od tego czasu Michel Polac, zanim został zwolniony, poprowadził jedynie dwa odcinki *Droit de réponse*. Program z 12.09.1987 roku dotyczył krytyki funkcjonowania CNCL, natomiast ten z 18.09.1987 roku – mostu na wyspę Ré. Paradoksalnie to nie jawna krytyka CNCL, lecz drugi z programów przyczynił się do zwolnienia dziennikarza, dokładniej zaś sytuacja, która miała miejsce w programie, a na którą Michel Polac nie miał za bardzo wpływu. Jeden z pracowników odpowiadający za bieżące komentarze omawianych spraw w formie rysunkowej lub krótkich gier słownych pojawiających się na ekranie za pomocą plansz napisał: „Une maison de maçon. Un pont de

maçon. Une télé de M.¹³. Winą za całą sytuację został obarczony Michel Polac jako odpowiedzialny za program, pomimo że nawet grafik wypowiedział się, iż w czasie emisji na żywo Polac nie widzi tego, co przygotowują graficy. Zanim jeszcze dziennikarz został zwolniony, jeden z zaproszonych przez niego gości stwierdził, że sytuacja, w jakiej znalazł się Michel Polac w związku z prywatyzacją TF1 i wyrażaniem poglądów niezgodnych z ideami nowych właścicieli jest błędnym kołem, ponieważ jego program, wywołujący wiele kontrowersji i skandali, ma bardzo wysoką oglądalność, więc jest on cennym produktem dla obecnych właścicieli, dla których liczą się wpływy z reklam, a te w okolicach programu były bardzo wysokie. Jeśli Polac chciałby, aby go zwolniono, powinien wywołać skandal, jednak każdy jego skandal zwiększyłby wpływy z reklam i Polac byłby cenniejszy dla stacji. Jak się okazało, pomimo potencjalnie wysokich wpływów, jakie mógł generować dla stacji, Michel Polac został zwolniony po tym, jak naraził się właścicielowi stacji, krytykując jego inwestycje. Francis Bouygues nie zawahał się go zwolnić, pomimo ogromnej oglądalności jego programów i sympatii widzów.

18.06.1987 roku COB Commission des opérations de bourse¹⁴ zdecydowała o wystawieniu akcji TF1 na rynek. 29.06.1987 roku 10,5 miliona akcji w cenie 165 franków zostało przeznaczonych do sprzedaży publicznej. 24.07.1987 roku TF1 została wprowadzona na giełdę i 415 tysięcy osób stało się właścicielami akcji. 10.02.1989 roku w momencie OPV Offre publique de vente¹⁵ oferowano jedną gratisową akcję przy zakupie pięciu.

Podsumowanie

Należy zauważyć, że Bouygues nie spełniła obietnic dotyczących rozwoju i funkcjonowania TF1 deklarowanych podczas przetargu. Po dziesięciu latach od udzielenia koncesji TF1 nadal pozostawała (i pozostaje do tej pory) w rękach Bouygues, a kwestii zakończonej koncesji – podobnie jak niespełnionych obietnic w związku z przejściem TF1 – nigdy nie podjęto na forum państwowym. Sprawą zainteresował się dziennikarz śledczy Pierre Carles – stworzył on serię filmów dokumentalnych, próbując rozwiązać zagadkę koncesji TF1, jednak nawet jego niekonwencjonalne metody prowadzenia śledztwa dziennikarskiego nie pozwoliły mu uzyskać odpowiedzi na pytanie o to, co dalej z końcem koncesji. Jego filmy dokumentalne dotyczące tego tematu zostały ocenzone.

Głośna i wywołująca spore kontrowersje prywatyzacja TF1 została przeprowadzona zgodnie z zaplanowanym przez rząd schematem niezależnie od protestów i kontrowersji, jakie wzbudzała. W momencie zakończenia procesu prywatyzacji TF1 zaczęła realizować plany komercyjne niekoniecznie zgodne z deklarowanymi wcześniej obietnicami rozwoju, niemniej nigdy nie zostały wyciągnięte konsekwencje z tego zachowania, pomimo że organy nadzorujące niejednokrotnie zwracały uwagę na niedotrzymanie obietnic. Zgodnie z zapowiedzią TF1 stała się telewizją

¹³ Dom z cegły, most z cegły, telewizja z g. – grafik twierdził, że „M.” nie odnosiło się do wyrazu *merde* – gówno, lecz *maçon* – z cegły.

¹⁴ COB Commission des opérations de bourse – komisja operacji giełdowych.

¹⁵ OPV Offre publique de vente – publiczna oferta sprzedaży.

całodobową, oferującą zakupione zagraniczne seriale, sitcomy, oferowała telesprzedaż, programy rozrywkowe na licencji, natomiast zmniejszyła się liczba ambitnych programów poruszających poważne tematy. Szef TF1 Patric Lelay, udzielając wywiadu dla przedsiębiorców na temat telewizji, jawnie przyznaje, że to oczywiste, iż zadaniem TF1 jest pomóc na przykład Coca-Coli sprzedać produkt, a żeby to mogło nastąpić, umysł telewidza musi być gotowy na przyjęcie tej informacji. Aby umysł był gotowy, musi być odpowiednio zrelaksowany i przygotowany. To, co sprzedajemy w TF1, to właśnie czas przygotowanych na te informacje umysłów telewidzów. I nie ma nic trudniejszego od odpowiedniego ich przygotowania. Wypowiedź ta wywołała skandal, jednak nie wiązał się on z żadnymi sankcjami. Również przemilczana została przez państwo kwestia wygaśnięcia koncesji. Cała wzbudzająca takie emocje prywatyzacja została zapomniana w momencie, kiedy została sfinalizowana. W chwili obecnej nikt już zdaje się nie pamiętać o tym zdarzeniu i chociaż we Francji trwają protesty związane z aktualnie zapowiadaną prywatyzacją lotnisk, nikt nie przywołuje tematu sprywatyzowanej telewizji. Nawet podczas konferencji zorganizowanej 15.11.2019 roku przez Conseil d'État¹⁶ „Concessions et privatisations: quelle articulation?”¹⁷ dotyczącej przyszłości przedsiębiorstw państwowych, podczas której próbowano znaleźć odpowiedź, czy przedsiębiorstwa państwowe należy prywatyzować, czy udzielać im kilkuletniej koncesji. W licznych przytaczanych przez prelegentów, a także przez uczestników konferencji podczas dyskusji przykładach prywatyzowanych przedsiębiorstw państwowych nikt nie wspomniał o sprywatyzowanym w 1987 roku najpopularniejszym publicznym kanale telewizyjnym TF1.

Źródła prawne (chronologicznie)

Loi du 23 juin 1923.

Loi du 1 octobre 1941.

Ordonnance du 9 août 1944.

Loi du 29 juillet 1982.

Loi du 2 juillet 1986.

Loi du 30 septembre 1986.

Bibliografia

Bourdon Jérôme. 1994. Haute Fidélité. Pouvoir et télévision 1935–1994. Paris.

Brochand Christian. 2006. Histoire générale de la radio et la télévision en France t. 3: 1974–2000. Paris.

Chaniac Régine, Dessault Sylvie. 1994. La télévision de 1983 à 1993. Chronique des programmes et de leur public. Service juridique et technique de l'information. Paris.

Chauveau Agnès, Dehée Yannic (red.). 2007. Dictionnaire de la télévision française. Paris.

Chauveau Agnès, Tétart Philippe. 1999. Introduction à l'histoire des média en France de 1881 à nos jours. Paris.

¹⁶ Conseil d'État – Rada Państwa

¹⁷ Koncesje i prywatyzacje: jakie przepisy stosować?

- Chupin Ivan, Hubé Nicolas, Kaciaf Nicolas. 2009. Histoire politique et économique des médias en France. Paris.
- Esquenazi Jean-Pierre. 1996. Le pouvoir d'une media : TF1 et son discours. Paris.
- Floresson Paul, Brugière Maryse, Martinet Daniel. 1987. Douze ans de télévision 1974–1986. Paris.
- Hevré Michel. 1995. Les grandes dates de la télévision française. Paris.
- Jeanneney Jean-Noël. 1999. L'écho du Siècle. Dictionnaire historique de la radio et de la télévision en France. Issy-les-Moulineaux.
- Ledos Jean-Jacques. 2013. Dictionnaire historique de télévision. De ABC à Zworykin. Paris.
- Legrand Catherine, Legrand Jacques (red.). 1996. Chronique de la télévision. Bassillac.
- Lévy Marie-Françoise, Sicard Marie-Noël (red.). 2008. Les lucarnes de l'Europe, télévision, cultures, identités, 1945–2005. Paris.

Artykuły

- „Audiovisuel entre public et privé”. 1987. Après demain. Journal mensuel de documentation politique. Fondé par la Ligue des Droits de l'Homme en 1957, C.C.P. nr 298 (novembre).
- Bachmann Sophie 1988. „TV: la préhistoire de la privatisation”. W: L'audiovisuel à l'heure de la privatisation. RPP Revue Politique et parlementaire. Economie, finance, urbanisme t. 89, nr 929 (mai-juin 1988).

Archiwa INA

- „Appel à candidatures pour l'acquisition de 50% du capital de TF 1”. Fonds CSA : versement 2010. Institut National de l'Audiovisuel INA Paris.
- Bourdon Jérôme. „L'Assemblée Nationale aujourd'hui. Les députés et les journalistes de l'audiovisuel : de la méfiance à la coexistence pacifique”. Association Française de Science Politique, Colloque des 21 et 22 novembre 1985. Fonds de Régine Chanac : versement 2013. Histoire de la télévision. Textés et travaux de Jérôme Bourdon (1983–1990). Institut National de l'Audiovisuel INA Paris.
- Bourdon Jérôme. „Les démons du statut”. Fonds de Régine Chanac : versement 2013. Histoire de la télévision. Textés et travaux de Jérôme Bourdon (1983–1990). Institut National de l'Audiovisuel INA Paris.
- Bourdon Jérôme. „Histoire de la télévision”. Fonds de Régine Chanac : versement 2013. Histoire de la télévision. Textés et travaux de Jérôme Bourdon (1983–1990). Institut National de l'Audiovisuel INA Paris.
- Bourdon Jérôme, 1986. „Le statut de la télévision en France : un consensus inouvable?”. Fonds de Régine Chanac : versement 2013. Histoire de la télévision. Textés et travaux de Jérôme Bourdon (1983–1990). Institut National de l'Audiovisuel INA Paris.
- Bourdon Jérôme, Grünblatt Catherine 1986. „Monopole, l'agonie interminable”. Fonds de Régine Chanac : versement 2013. Histoire de la télévision. Textés et travaux de Jérôme Bourdon (1983–1990). Institut National de l'Audiovisuel INA Paris.
- „La critique de télévision”. Fonds de Régine Chanac : versement 2013. Dossiers de l'audiovisuel n° 16 : versement 2013. Institut National de l'Audiovisuel INA Paris.
- „Divers documents: 1958 à 2004”. Fonds de Bernard Blin. Institut National de l'Audiovisuel INA Paris.

- Jézéquel Jean-Pierre. „Les problèmes généraux de gestion dans les entreprises de télévision”. Fonds de Régine Chanac : versement 2013. Histoire de la télévision. Textés de Jean-Pierre Jézéquel (1982–1991). Institut National de l'Audiovisuel INA Paris.
- Jézéquel Jean-Pierre. „La télévision, le service, et le public”. Fonds de Régine Chanac : versement 2013. Histoire de la télévision. Textés de Jean-Pierre Jézéquel (1982–1991). Institut National de l'Audiovisuel INA Paris.
- Jézéquel Jean-Pierre, Ledos Jean-Jacques, Régnier Pierre. „Faut-il achever la Radio Télévision française?”. Fonds de Régine Chanac : versement 2013. Histoire de la télévision. Textés de Jean-Pierre Jézéquel (1982–1991). Institut National de l'Audiovisuel INA Paris.
- „Legislation audiovisuelle”. Fonds de Régine Chanac : versement 2013. Institut National de l'Audiovisuel INA Paris.
- Privatisation de TF1. Revue de presse du 14.06.1986. Actualité littéraire, Fonds, Droit de réponse. Institut National de l'Audiovisuel INA Paris.
- Radio et télévision : articles de Presse de 1986–1987. Fonds Jean-Pierre Jézéquel. Institut National de l'Audiovisuel INA Paris.
- „Service public de la télévision”. Fonds de Régine Chanac : versement 2013. Dossiers de l'audiovisuel n° 16 : versement 2013. Institut National de l'Audiovisuel INA Paris.
- „Le statut de la télévision”. 1978. Après demain. Journal mensuel de documentation politique. Fondé par la Ligue des Droits de l'Homme en 1957, C.C.P. nr 208 (novembre).
- „Télévision”. Fonds Canal Plus, Institut National de l'Audiovisuel INA Paris.
- „Télévision et politique-Rapport intermédiaire”. 1985. Fonds de Régine Chanac : versement 2013. Histoire de la télévision. Textés et travaux de Jérôme Bourdon (1983–1990). Institut National de l'Audiovisuel INA Paris.

Programy telewizyjne

- Les dix ans qui ont tout changé 1985–1989. La télé des années 80. 26.01.2018. France 3.
- Droit de réponse. L'esprit de contradiction. 7.06.1986. TF1.
- Droit de réponse. 18.04.1987. TF1.
- Droit de réponse. 12.09.1987. TF1.
- Droit de réponse. 18.09.1987. TF1.
- Przesłuchanie kandydatów CNCL. 3.04.1987. TF1.
- La télévision et maintenant?. 21.03.1986. Antenne 2.
- Touche pas à mon poste. 12.08.2006. France 5.

Filmografia

- Enfin pris. 2002. Pierre Carles (reż.).
- Fin de concession. 2010. Pierre Carles (reż.).
- Pas vu pas pris. 1998. Pierre Carles (reż.).

Streszczenie

Artykuł przedstawia historię pierwszej na świecie prywatyzacji publicznego kanału telewizyjnego TF1 we Francji w 1987 roku. TF1 był najpopularniejszym programem telewizyjnym, dlatego zapowiedź sprzedaży tego kanału była ogromnym zaskoczeniem. Jednak prywatyzacja została przeprowadzona pomimo protestów zarówno ze strony pracowników telewizji,

jak i jej odbiorców. Wzbudzający liczne kontrowersje zwycięzca został wyłoniony w drodze przetargu, a po wygranej nie spełnił prawie żadnej z obietnic. Po latach, pomimo że koncesja ustanowiona była tylko na dziesięć lat, TF1 nadal pozostaje w jego rękach.

The story of the first privatisation of public television in the world – the first TV channel TF1 in France

Abstract

The paper presents the story of the first privatisation of a public TV channel in the world – TF1 in France in 1987. TF1 was the most popular channel, therefore the news of selling it came as a huge surprise. However, the privatisation was carried out despite protests by both television crew and its viewers. The controversial winner was selected by means of a tender, hardly fulfilling any of the promises after winning. After many years, although the licence was only granted for 10 years, TF1 still remains in its hands.

Słowa kluczowe: francuska telewizja publiczna, prywatyzacja, TF1, prywatyzacja telewizji

Key words: French public television, privatisation, TF1, privatisation of television

Małgorzata Brzezińska – z wykształcenia prawnik i ekonomista. Pracuje jako prawnik. Doktorantka na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego, przygotowuje rozprawę doktorską dotyczącą polskiej telewizji publicznej. W roku 2019 otrzymała stypendium dla doktorantów fundacji Œuvre de Saint-Casimir w Paryżu, dzięki czemu mogła prowadzić badania porównawcze związane między innymi z funkcjonowaniem telewizji publicznej we Francji, a w szczególności z prywatyzacją telewizji publicznej we Francji w roku 1987.